

İKRAZATÇILIK VE TE FECİLİK FAALİYETLERİ VE VERGİLENDİRİLMESİ

Bülent Yıldız*

A- İKRAZATÇILIK

O dünüç para verme işlemleri, yasal çerçevede yapılması durumunda ikrazatçılık, yasal olmayan yollardan yapılması durumunda ise tefecilik olarak adlandırılmaktadır. Ödünüç para verme işleri ile uğraşanların faaliyetleri ve denetlenmelerine ilişkin esaslar 90 Sayılı "Ödünüç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile düzenlenmiştir. Anılan KHK'ye göre ikrazatçı, devamlı ve mutad meslek halinde, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir avaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle ödünüç para verme işlerine aracılık eden ve kendilerine faaliyet izni verilen gerçek kişilerdir.

1) İkrazatçılık Faaliyetinde Bulunabilmek İçin Aranılan Şartlar

İkrazatçılık yapmak isteyen gerçek kişilerin;

a) 35 sayılı KHK ile ek ve değişiklikleri uyarınca haklarında tasfiye kararı alınmamış olması,

b) Müflis veya konkordato talep etmiş olmamaları,

c) Vadesi dolduğu halde ödenmemiş ihtilafsız vergi borçları bulunmaması,

d) Vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymiş olmamaları,

e) Ağır hapis veya 5 yıldan fazla hapis yahut zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan mahkumiyetlerinin bulunmaması,

f) En az 20 milyar lira sermaye bulundurmaları,
gerekir.

İkrazatçılar Maliye Bakanlığı'ndan faaliyet izni almak zorundadırlar. İkrazatçılar, şekil ve muhtevası Maliye Bakanlığı'nca tesbit edilecek dört nüsha beyanname ile işyerlerinin bulunduğu defterdarlığa başvururlar. Bu be-

(*) Denetçi

yannameler üzerine ikrazatçılık yapması uygun görülen başvuru sahiplerine Maliye Bakanlığı'nca tesbit edilecek esas ve usullere göre defterdarlıklarca izin belgesi verilir.

İkrazatçılıkla uğraşacak gerçek kişilerin bir beyanname ile Hazine Müsteşarlığı'ndan faaliyet izni almaları zorunludur. Hazine Müsteşarlığı'ndan faaliyet izin belgesi ile verdikleri beyannamenin tasdikli bir örneğini alan ikrazatçılar, izin tarihini takiben 30 gün içinde Ticaret Siciline başvurarak bu izni tescil ve ilan ettirirler. Bu süre içerisinde Ticaret Siciline tescil yaptırmayanların ve yurtdışında sayılan nitelikleri kaybedenlerin faaliyet izinleri iptal edilir.

2- İkrazatçıların Yapamayacakları İşler

a) Ana faaliyet konuları dışında başka işle iştigal edemezler,

b) Mevduat veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı para toplayamazlar, ilan ve reklamlarında mevduat topladıkları izlenimini veren bir ifade kullanamazlar,

c) Her ne ad altında olursa olsun tahvil ve benzeri borçlanmaya yönelik sermaye piyasası aracı ihraç edemezler, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde sermaye piyasası faaliyetinde bulunamazlar,

d) Ödünç para vermeye yetkili olmayan kişi ve kurumların ödünç para verme işlemlerine aracılık edemezler,

e) Faaliyetlerini sürdürmek amacıyla bankalar dahil her türlü kaynaktan borçlanmaları ve bu fonları ödünç para verme işlerinde kul-

lanmaları, bankalarında bu kişilere ödünç para verme işleri ile ilgili olarak kredi açmaları veya bunların borçlarını teminen teminat mektubu vermeleri yasaktır.

Bu yasaklara aykırı hareket edenlerin faaliyet izinleri iptal edilir ve bu kişilere yeniden faaliyet izni verilmaz.

3- İkrazatçıların Yapacakları Ödünç ve Aracılık Sözleşmeleri

İkrazatçıların ödünç para verme işlemleri için iki nüsha yazılı sözleşme yapmaları zorunludur. İkrazatçıların ödünç para vermelerine dair sözleşmeler yazılı olarak yapılmadığı takdirde geçersiz sayılır.

Ödünç sözleşmelerinde asgari şu hususları yer alması gerekir;

a) Ödünç verilen tutar, vade, faiz oranı, geri ödeme tablosu, gecikme faizi,

b) Toplu ya da erken ödeme durumunda uygulanacak iskonto oranı,

c) Geri ödemeye ilişkin kambyo senetlerinin adedi, vade tarihi ve numarası,

d) Varsa kefil, teminat veya ipotçe ilişkin bilgiler,

İkrazatçıların ödünç para verme işlerine aracılık işlemleri, ödünç vermeye yetkili gerçek veya tüzel kişiler ile ikrazatçı ve ödünç alan ile ikrazatçı arasında yapılacak sözleşmelere dayandırılmak zorundadır. Sözleşmede ikrazatçı tarafından alınacak ücret, komisyon yada diğer menfaatler gösterilmek zorundadır.

İkrazatçıların borç verdikleri gerçek ve tüzel kişilerle yapacakları

"Ödünç Sözleşmeleri" "Vergi Usul Kanunu Uyarınca Vergi Mükellefleri Tarafından Kullanılan Belgelerin Basım ve Dağıtım Hakkında Yönetmelik" hükümlerine göre Vergi Usul Kanunu Uyarınca düzenlenmesi zorunlu belgeler kapsamına alınmıştır. Ödünç sözleşmeleri, müteselsil sıra numarası taşır ve Maliye Bakanlığı'nca kabul edilen matbaalarda bastırılır.

4- İKRAZATÇILARIN TUTACAKLARI DEFTER VE KAYITLAR

İkrazatçılar, Türk Ticaret Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'nun tutulmasını zorunlu kıldığı defterlerin yanı sıra, doğrudan yaptıkları veya aracılık ettikleri her bir ödünç para verme işlemlerinin tutar, vade, faiz oranı ve varsa teminatlarıyla kaydedileceği özel bir defter tutmak zorundadırlar.

İkrazatçılar, ödünç para vermeleri karşılığında lehlerine tahakkuk edecek faiz, masraf, gecikme faizi ve her ne ad altında olursa olsun sair meblağlar için ayrıca fatura düzenlemek zorundadır.

B- İKRAZATÇILIK SAYILAN VE SAYILMAYAN HALLER

Borç para verenlerin ikrazatçı sayılabilmesi için, herşeyden önce borcu alanla veren arasındaki bağlantının menfaate dayanması gerekmektedir. Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına göre, borcu alan ve veren arasında yakın akrabalık veya sıkı bir iş münasabeti bulunduğu hallerde aksi kanıtlanmadıkça faiz alınmadığının ve dolayısı ile ikrazatçılık faaliyetinin bulunmadığının kabulü gerekmektedir. Aralarında yakın ak-

rabalık yada sıkı bir iş ilişkisi bulunmayan kimseler arasında, önemli miktardaki meblağların, günün ekonomik koşulları çerçevesinde karşılıksız alınıp verilemeyeceği Danıştay'ın müstekar hale gelmiş kararlarındandır.

Borç alan kişilerin, borç para aldıklarına ilişkin ifadeleri, borç para veren kişinin ikrazatçılık yaptığının kanıtı olarak kabul edilir. Alacaklı faiz geliri elde etmediğini borçlu ise ödediğini ifade ediyor ise bu durumda borçlunun ödediğini belirttiği faiz miktarı (borçlu ile alacaklı arasında gerçeğe aykırı bildirim neden olabilecek bir düşmanlık ve taraflar arasında muvazaa yoksa) esas alınır. (Danıştay 4. Dairesi E: 64/582 K: 66/6090 Tarih 27.12.1996)

Aralarında yakın akrabalık yada sıkı bir iş ilişkisi bulunmayan kimseler arasında, önemli miktardaki meblağların, günün ekonomik koşulları çerçevesinde karşılıksız alınıp verilemeyeceği Danıştay'ın müstekar hale gelmiş kararlarındandır. Bu nedenle borç para alan ve veren kişiler, ifadelerinde faiz alınmadığını beyan etseler bile, aralarında yakın akrabalık ve sıkı bir ticari ilişki bulunmadığı sürece, önemli miktarlardaki paralar günün ekonomik koşulları çerçevesinde menfaatsiz alınıp verilemeyeceğinden aksi kanıtlanmadıkça ortada bir ikrazatçılık faaliyetinin bulunduğu kabulü gerekir.

Ticari hayatta yerleşmiş kurallara dayanan bir iş ilişkisinden dolayı verilen paraların, faiz karşılığı verildiği kabul edilemez. Ancak ticari ilişki sınırını aşan büyük miktarlardaki ödünç

para verme işlemlerinin faiz alınmaksızın verildiği kabul edilemeyeceğinden bu tür ikraz işlemlerinin ikrazatçılık sayılması gerekir.

C- İKRAZATÇILIK FAALİYETLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

1- İkrazatçılık Faaliyetleri Sonucu Elde Edilen Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi

104 Seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği'ne göre, ikrazatçılık faaliyeti sonucunda elde edilen faiz gelirleri, ikraz işinin devamlı ve mutad meslek halinde ifa edilmiş olup olmadığına göre ticari kazanç veya menkul sermaye iradı olarak vergilendirilir.

Ödünç para verme işlemleri devamlı ve mutad meslek halinde yapılırsa elde edilen faiz gelirleri ticari kazanç olarak vergilendirilir. Herhangi bir kimse, birden fazla yılda tek şahsa veya bir yılda birden çok defa aynı şahsa veya muhtelif şahıslara borç para vermişse, bu kimsenin ikrazatçılık işini mutad meslek halinde yapmış olduğu kabul edilir. Danıştay'ın yerleşik içtihatları da bu yöndedir.

Borç para vermeyi mutad hale getirmemiş olanların (devamlılık ve tekerrür olmaması şartıyla) arızı olarak veya tesadüfen ve ticari bir faaliyete bağlı olmayarak ödünç verdikleri paralar karşılığında elde ettikleri faiz gelirleri menkul sermaye iradı olarak vergilendirilir.

2- İkrazatçılıkta Vergiyi Doğuran Olay

Danıştay'ın müstekar hale gelmiş kararlarına ve 104 Seri No'lu GVG'T'ne göre, ikrazatçılık fa-

aliyetinde faiz, ikraz işleminin yapıldığı anda doğmaktadır. Şayet borcun vadesi aynı takvim yılına isabet eder ve borçda vadesinde ödenirse, faiz bu yılın geliri olarak vergilendirilecektir. Vadenin ertesi yıla sirayet etmiş olması halinde, faiz peşin tahakkuk ettirildiğinden, vergiyi doğuran olay ikraz işleminin yapıldığı yılda doğmaktadır. Bu nedenle vadenin ertesi yıla sirayet ettiği ikraz işlemlerinde faiz geliri ikraz işleminin yapıldığı yılda elde edilmiş sayıldığından o yılın geliri olarak vergilendirilir.

Borcun vade bitiminde ödenmemiş olması halinde vergiyi doğuran olayın meydana geldiği tarih konunun icraya intikal ettirilip etirilmediğine göre değişmektedir.

Borcun vade bitiminde ödenmemesi sebebiyle alacaklı konuyu icraya intikal ettirmişse, bu durumda peşin tahakkuk ettirildiği kabul edilen faizin dışında herhangi bir gelirden söz edilemez ve yalnız borcun verildiği yıl için tarhiyat yapılmakla yetinilir. Ancak bunun için sadece icraya başvurulması yeterli olmayıp icranın ve takibatın devam ettirilmesi gerekmektedir.

Ancak, vade bitiminde alacaklı icraya müracaat etmemişse bu durumda, paranın tahsil edildiği tarihe kadar olan devreler gözönünde bulundurulmak suretiyle ayrı ayrı yıllar itibarıyla tarhiyat yapılması gerekmektedir.

İpotekli ödünç verme işlemlerinde Danıştay faizin ipotek işlemi yapıldığı anda elde edilmiş olduğunu, ancak ipotek kaldırılmayıp süre uzatıldığı takdirde o süre içinde de faizin devam ettiğini kabul etmektedir.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesine dayanarak yapılan ikraz işlemlerinde, vergiyi doğuran olay taşınmaz satış vaadinin yapıldığı andır. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesine dayanarak ikraz işleminde, eğer taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde konulan vade sonunda satış gerçekleşmemişse faiz alındığının kabul edilmesi gerekmektedir. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin satış işlemi gerçekleşmeden feshedilmesi durumunda da faiz alındığının düşünümesi gerekmektedir. (Danıştay 4. Dairesi 22.09.1972 Tarih E : 71/4130 K: 72/5249)

Borçlunun maliki bulunduğu gayrimenkul üzerine doğrudan haciz tatbik ettirmek suretiyle yapılan ikraz işlemlerinde vergiyi doğuran olay haczin tatbik edildiği tarihte gerçekleşmiş olacaktır. Taraflar arasında yapılan ikraz işleminde vade tesbit edilememiş ise haczin kaldırıldığı tarih vade tarihi olarak kabul edilmelidir.

Borçludan borç senedi ve vadeli çek almak suretiyle gerçekleştirilen ikraz işlemlerinde vergiyi doğuran olayın vuku bulduğu tarih senet ve çekin keşide tarihidir.

3- İkrizatçılık Faaliyeti Sonucunda Elde Edilen Faiz Miktarının Ne Olacağı Hususu

Gerek borçluların ifadeleri gerekse sair surette faiz miktarı tesbit edilebiliyorsa, bu takdirde verilecek ifade ve tesbitlere uyulmak suretiyle işlem yapılması gerekmektedir. Ancak borç verilen para nedeniyle elde edilen faiz gelirinin ne nispette olduğu inandırıcı olacak şekilde tesbit edilememiş ise,

çevrenin hayat şartlarına, ekonomik bünyesine ve kredi piyasasına, mevcut talebe göre faiz tutarının tayini yerinde olur. Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına göre, borç verilen paralar karşılığında alınan faizin kesin olarak saptanamaması halinde faizin, o bölgedeki serbest piyasadaki geçerli faiz oranının esas alınarak saptanması gerekmektedir.

4- İkrizatçıların Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Karşısındaki Durumu

Gider Vergileri Kanunu'nun 28. maddesine göre ikrazatçılar ve ödünç para verme işlerini devamlı olarak yapanlar banker sayılmıştır. Aynı madde hükmüne göre bankerlerin yapmış oldukları banka muamele ve hizmetleri dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka muameleleri vergisine tabidir. Bu nedenle ödünç para verme işini devamlı ve mutad meslek haline getiren ikrazatçılar ve tefeciler tarafından verilen ödünç paralar karşılığında alınan faizler Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabidir. BSMV açısından faiz gelirlerinin elde edildiği tarihte (ikraz işleminin yapıldığı tarihte) vergiyi doğuran olay meydana gelmektedir.

D- ÖDÜNÇ PARA VERME İŞLEMLERİNİN KAYITDIŞI YAPILMASI (TEFECİLİK)

1- Tefeciliğin Tanımı

90 Sayılı KHK uyarınca ikrazatçılık yapmak üzere izin alınmadan, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı veya ipotek almak suretiyle, ödünç para verme iş-

lemlerinin yapılması veya bu işlerin meslek ittiha edilmesi ve KHK uyarınca alınan ikrazatçılık izni iptal edildiği halde, ödünç para verme işlerine devam edilmesi, tefecilik sayılır. Yani ödünç para verme işlemlerinin yasal olmayan yollardan kayıtdışı olarak yapılması durumunda bu faaliyet tefecilik olarak adlandırılmaktadır.

Ülkemizde tefecilik kayıtdışı ekonomi içinde yer alan bir sektördür. Bu kayıtdışı ekonominin önlenmesi için bir takım tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ancak özellikle bazı büyük tatil yörelerinde faaliyet izni olmadığı halde "Yetkili Müessese" olarak faaliyet gösteren ve döviz alım satımı ile uğraşan özel ve tüzel kişilerin bulunduğu ve bunların faaliyetlerini alenen yaptıkları ülkemizde tefecilik gibi kayıtdışı bir sektörün önlenmesi oldukça zordur.

2- Tefecilik Faaliyetinde Bulunanlara Uygulanacak Cezai Müeyyideler

Anılan KHK'ye göre tefecilik faaliyeti ile uğraşanlar 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasıyla birlikte 50 bin liradan az olmamak kaydıyla, sağladıkları menfaatlerin 5 katı ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu suçların tekrarı halinde cezalar 3 katına çıkarılarak uygulanır.

3- Tefecilik Faaliyetlerinin Vergilendirilmesi

Vergi Usul Kanunu'nun "Vergi Ehliyeti" başlıklı 9. maddesine göre; "Mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için kanuni ehliyet şart değildir. Vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz."

Tefecilik faaliyetlerinin kanunlarla yasak edilmiş bulunması bu tür faaliyetlerden elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilmesine engel değildir. Ödünç para verme işlemlerinin izin almadan ve kayıtdışı yapılması durumunda tefecilerin elde ettikleri faiz gelirleri;

- Ödünç para verme işlemleri devamlı ve mutad meslek halinde yapılırsa ticari kazanç olarak,

- Ödünç para verme işlemleri mutad hale getirilmemiş ise menkul sermaye iradı olarak, vergilendirilir.

Tefecilik faaliyetlerinde vergiyi doğuran olayın vuku bulduğu tarih ikrazatçılıkta olduğu gibi ikraz işleminin yapıldığı anda doğmaktadır.

Tefecilik faaliyetinin devamlı ve mutad meslek haline getirilmesi halinde tefeciler ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabi olacaklardır.

4- Tefecilik Faaliyeti ile Uğraşanların Tesbiti

Tefecilik faaliyeti ile uğraşanların tesbiti genel olarak borçluların ihbarı ile olmaktadır. Bunun dışında tefecilik faaliyetlerinin tesbit edilmesi oldukça güçtür. Ancak tefecilerin ödünç verdikleri paraları güvence altına almak amacı ile yaptıkları teminat işlemleri tefecilerin tesbitini kolaylaştırmaktadır. Tefeciler ödünç olarak verdikleri paralar karşılığında borçludan aşağıda sayılan teminatları almaktadırlar;

- Gayrimenkuller üzerinde ipotek oluşturmak,

- Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi düzenlemek,

- Borçlunun veya bir yakınının maliki bulunduğu gayrimenkul üzerine doğrudan haciz tatbik ettirmek,

- Borçludan borç senedi veya vadedeli çek almak.

Tefecilerin alacağını güvence altına almak amacıyla borçludan aldıkları teminatlardan birisi, borçlunun veya bir yakınının maliki bulunduğu gayrimenkul üzerine kendi lehlerine ipotek tesis ettirmektir. Tapu Müdürlükleri belli miktarların üzerinde olan ve kar akdinden kaynaklanan ipotek işlemlerini Vergi Dairesine bildirmek zorundadır. Tapu Müdürlüklerinden gelen bilgiler sonunda tefecilik faaliyeti ile uğraşanların tesbit edilmesi kolaylaşmaktadır. Ancak uygulamada tefeciler Tapu Sicil Memurluklarına adreslerini yanlış beyan etmekte ve bu nedenle beyan edilen adreste bulunamamaktadırlar. Tefeciler alacaklarını güvence altına almak amacıyla yaptıkları işlemlerde, hem alacaklarını güvence altına almak hemde yaptıkları ikraz işlemini gizlemeye çalışmaktadırlar. Tapu Sicil Memurluklarından gelen bilgiler doğrultusunda Vergi Dairelerince yapılan incelemeler sonucunda tefecilik faaliyeti ile uğraşanların tesbit edilmesi üzerine tefeciler ipotek tesisi suretiyle ikraz verme işlemlerini azaltmışlardır. Bunun yerine alacaklarını güvence altına alacak ve ikraz işlemini gizleyecek yukarıda sayılan diğer teminat türlerine yönelmişlerdir.

E- EV KIRASIZ PARA FAİZSİZ OLARAK MENFAAT SAĞLANMASI

Halk arasında "ev kirasız, para faizsiz" olarak adlandırılan işlemde,

alacaklı borçluya verdiği borç para karşılığında faiz almamakta ve bunun karşılığında borçlunun evinde kira ödemedi oturmaktadır. Bu tür ikraz işlemlerinde borç para verenler borçlunun maliki bulunduğu gayrimenkule ipotek tesis ettirmek suretiyle borç vermekte ve karşılığında faiz almadan borçlunun evinde oturmaktadırlar.

Bu işlemde borç para verenler nakden bir faiz almasalar dahi ayın şeklinde bir alacak faizi elde etmektedirler. Elde edilen bu faiz Menkul Sermaye İradı olarak vergilendirilecektir. Elde edilen faizin miktarı ise oturulan konutun kirası kadardır. Borç para alanlar ise, kira almasalar bile aldıkları ödünç paranın faizi tutarında kira geliri (Gayrimenkul Sermaye İradı) elde etmektedirler.

104 Seri Nolu GVGT'ne göre, ev kirasız para faizsiz verilmesi hallerinde karşılıklı olarak menfaat sağlandığından, ortada maddi delillere dayanarak bir tesbit yapılsın veya yapılmazın her iki tarafın da Gelir Vergisi Kanunu hükümleri dairesinde mükellefiyetlerinin tesisi, vergilendirme döneminde ipotegin devam ettiği müddete göre tayini, faiz ve kira miktarının ise, çevrenin hayat şartlarına, ekonomik bünyesine kredi ve kira piyasasına göre karşılıklı olarak takdir edilmesi gerekir.

Yararlanılan Kaynaklar

- 1- 90 Sayılı KHK
- 2- 104 Sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği
- 3- Hazine Müsteşarlığı "İkrazatçılık Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik"
- 4- Şükrü Kızılot, Danıştay Kararları ve Özelgeler (Muktezalar)